

AV ANDREW PRESTON (DAGLIG LEDER FORUM),

WENCHE FONE (LEDER FOR UTVIKLINGSPOLITISK AVDELING KIRKENS NØDHJELP),

HANNAH ELINE ANDER (NORGES FREDSLAG),

INGRID AAS BORGE (LEDER I CHANGEMAKER) OG ERIK HAGEN (DAGLIG LEDER STØTTEKOMITEEN FOR VEST-SAHARA)

Våpeneksport til besvær

Per innbygger er Norge en av verdens største våpeneksportører.

Nå trengs en endring i et diffust lovverk som allerede eksporterer til autoritære regimer.

Eksportør. I fjor ble det klart at Norge hadde solgt militært materiell til Libyas daværende leder, Muammar al-Gaddafi, måneder før vi sendte bombefly for å bombe libyske mål. Dette ble avslørt av Ny Tid i juni 2011, som meldte at som følge av dette våpensalg et risikerte nå norske piloter på F16-flyene å bli oppdaget av lysforsterkere solgt av Norge.

Nå varsler regjeringen endringer i regelverket for norsk våpeneksport som kan sette en stopper for eksport av norske våpen til autoritære regimer, samt til land hvor det foregår alvorlige brudd på menneskerettighetene. Fra nå av bør land som undertrykker egen befolkning ikke lenger stå på mottakerlisten for norske våpen.

Norge er en av verdens største våpeneksportører. I 2011 eksporterte Norge militært materiell til 51 land for en samlet verdi av 3,9 milliarder kroner. I 2010 var vi nummer 15 på lista over de største eksportørene i verden. Per innbygger er Norge en av verdens aller største.

Den 16. november i år la regjeringen fram meldingen til Stortinget om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011. Fjorårets skandale om norsk eksport til Libya og Saudi-Arabia har ført til at regjeringen nå varsler et økt fokus på demokrati og menneskerettigheter i mottakerlandet, når man vurderer om et land kan motta militært materiale fra Norge.

I eksportmeldingen innrømmer Utenriksdepartementet at tidligere systemer for kontroll har vært utilstrekkelige og foreslår nå innføring av en sjupunkts sjekklister som skal sikre mer systematiske vurderinger i forhold til menneskerettighetene, internasjonal humanitær rett og risiko for at det militære utstyret brukes til intern undertrykkelse. Norsk våpeneksport til autoritære regimer er uverdigg, og denne praksisen har lenge vært overmoden for en innstramming.

Fra papir til praksis

Undertegnede organisasjoner ser positivt på at årets stortingsmelding legger opp til strengere eksportkontroll for norske våpen. Men dette må få konsekvenser i praksis. På bakgrunn av årets

melding er det særskilt på to områder vi nå forventer å se en endring:

Våpeneksport til land hvor det foregår alvorlige brudd på menneskerettighetene og hvor det er fare for at våpen blir brukt mot egen befolkning må nå stanse.

Vi forventer at denne endringen vil tre i kraft med umiddelbar virkning, og at den vil få konsekvenser for planlagte eksporter til land som vil omfattes av regelendringen.

For eksempel har Saudi-Arabia i mange år stått på kundelisten for norsk militært materiell. Sammen med Emiratene og Qatar, som også er kjøpere av norsk militært materiell, sendte Saudi-

Arabia soldater inn i Bahrain for å slå ned på demonstranter som krevde demokrati tidligere i år. Saudi-Arabia har 30.000 politiske fanger, ytringsfriheten er svært begrenset og landet bruker vold som straff.

I tillegg eksporterte Norge i 2011 militærutstyr til Tyrkia til en samlet verdi av hele 191 millioner. Av disse utgjorde 168 millioner eksport av deler til raketter. Eksempelet Tyrkia er særlig interessant, da landet er medlem

av NATO og dermed blant de allierte landene som Norge ikke grundig vurderer ved søknad om eksport av militært materiell. Ifølge den internasjonale interesseorganisasjonen for journalister (CPJ) er Tyrkia landet med flest fengslede journalister i verden.

Vi håper at regjeringen vil anvende den nye sjekklister samvittighetsfullt og prinsipielt, også når den rammer tradisjonelt allierte land. Dersom regjeringen virkelig mener det er viktig å fremme menneskerettigheter og bekjempe undertrykkelse, må man som et minimum unnlate å utruste disse landene militært.

A- og B-materiell

Et annet skritt i riktig retning i denne stortingsmeldingen er at B-materiell, altså militært materiell som ikke omfatter våpen og ammunisjon, nå vil dekkes av de samme retningslinjene som A-materiell, altså våpen og ammunisjon.

Dette innebærer at eksporten av militære lysforsterkere og dataprogram til Libya i 2010, ikke vil være mulig under det nye

SYRIA: Aleppo, 2. desember. FOTO: SCANPIX

regelverket. At B-utstyr anerkjennes på lik linje med A-utstyr er viktig fordi slikt utstyr kan spille en avgjørende rolle i å styrke et undertrykkende regimes makt over egen befolkning.

Dette er særlig tydelig når vi snakker om overvåkningsutstyr. Det er også verdt å merke seg at mye utstyr som drastisk øker bruksområdet eller effektiviteten til et våpen, for eksempel lysforsterkere og nattutstyr, er klassifisert som B-materiell. I tillegg er det selvsagt svært problematisk at et land som Norge legitimerer et autoritært regime ved å anerkjenne det som mottaker av militære produkter.

Til tross for tiltak i positiv retning, er det likevel mange smutthull regjeringen ikke har tatt tak i. For eksempel er det fremdeles mulig for norskeide våpenprodusenter i utlandet å eksportere til undertrykkende regimer.

Vi vet at våpen produsert i USA av et datterselskap, av delvis statseide NAMMO, er blitt eksportert til Israel. Vi vet ikke hvilke våpen som ble brukt nå i den siste konflikten på Gazastripen, men synes det er svært problematisk at vi ikke kan utelukke at norskprodusert materiell er involvert. Som eier bør Norge kreve at prinsippene i det norske eksportregelverket

også skal gjelde for norske forsvarsbedrifter i utlandet.

Krever bred debatt

De fleste mottakerland av norske våpen avkreves fremdeles ikke en såkalt sluttbrukererklæring, en avtale mellom selger og kjøper som fastslår hvem som skal bruke våpenet som er solgt og at det ikke kan videreselges uten samtykke fra produsentlandet.

I tillegg eksporterer Norge deler og komponenter til våpensystemer, uten å bry seg om hvem våpensystemene skal selges til. Slik kan Frankrike uten problemer selge norsk våpenutstyr videre til sin nære allierte, Marokko. Marokko okkuperer Vest-Sahara i strid med folkeretten og vil bruke det norsk-franske utstyret til å befeste sine illegitime krav.

Vi håper på bred offentlig debatt om dette fram mot høringen i Stortinget, som vil finne sted i løpet av de neste månedene. En skjerping av dagens regelverk for eksport av militærmateriell, var på høy tid. Nå gjenstår det å se om årets innstramminger i regelverket får konsekvenser. Fra nå av bør land som undertrykker egen befolkning ikke lenger stå på mottakerlisten for norske våpen. ■

De fleste mottakerland av norske våpen avkreves fremdeles ikke en såkalt sluttbrukererklæring.